

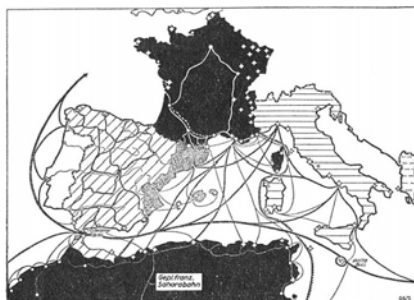
Els rumors a Europa d'una independència catalana durant la Guerra Civil

Durant la Guerra Civil, diversos informes diplomàtics i militars d'Itàlia, Regne Unit o Alemanya anunciaven una imminent independència de Catalunya o els Països Catalans.

L'esclat de la Guerra Civil espanyola l'estiu de 1936 va obrir una sèrie d'escenaris del tot impossibles en els anys anteriors. Des de la revolució anarquista o comunista a la possible independència de Catalunya, des de la invasió francesa fins a la creació d'un Estat o unitat territorial més o menys aproximada al que definiríem com Països Catalans. La qüestió era molt simple però alhora complexa en l'àmbit nacionalista: la geopolítica situava Catalunya, el País Valencià i les illes Balears en una zona del Mediterrani occidental que semblava poder jugar un rol decisiu en una futura conflagració europea. A més, els efectes d'un possible moviment de fronteres i dels mapes del sud europeu implicarien també temences per part de la República Francesa respecte a la influència que aquesta opció pogués tenir en les comarques catalanes del Rosselló i en el Coprincipat –francoespanyol– d'Andorra. El quadre es dibuixava de la següent manera començant, com a motor de tot plegat, amb la importància central de la sort de Catalunya en un final de la guerra espanyola que restaria del tot obert fins als darrers moments del 1938. El Principat, amb un govern autònom a les mans d'Esquerra Republicana de Catalunya i presidit per Lluís Companys, esdevindria des del dia després de l'inici del conflicte un dels focus de l'atenció diplomàtica de les diferents potències implicades en la guerra. Tothom en els cercles diplomàtics i militars europeus augurava que, de manera més o menys im-

El cònsol italià a Barcelona, Carlo Bossi, en una imatge del 1939.

La visió de la Gran Catalunya en l'Europa mediterrània de Pauser segons la mirada britànica (Axis plans..., p. 25).

diata, Catalunya esdevindria un Estat independent al nord de la península Ibèrica. De manera repetida i insistent els informes diplomàtics i militars que anunciaven la imminent proclamació de la independència –si Madrid queia a les mans de Franco especialment– corrien pels ministeris d'Afers Estrangers i les ambaixades. Una nova República que l'estiu, tardor i hivern del 1936 els còsols i ambaixadors destinats a Barcelona, Madrid o París, creien segur que restaria protegida per França. Ho creien sense dubtar-ne el cònsol italià Carlo Bossi, el britànic Norman King

o el francès Jean Trémoulet. De fet, per exemple, l'almirall italià Vittorio Tur, destacat a Barcelona com a comandant de la flota de la Marina Militare, afirmava que els seus col·legues francesos insistien en l'opinió absolutament favorable a la secessió catalana per part de la Marine Nationale francesa. Creien, amb bona lògica, que la creació d'una Catalunya independent facilitaria de manera extraordinària les connexions militars marítimes de la França metropolitana amb les seves colònies del nord d'Àfrica. A més, es trencaria el cercle d'Estat feixistes al voltant de l'Hexàgon que s'estava creant entre Alemanya, Itàlia i l'Espanya franquista.

Evidentment, en aquesta hipòtesi –progressivament situada sota l'òrbita soviètica–, Catalunya podria ampliar les seves fronteres amb l'ocupació de les illes Balears o la connexió amb el País Valencià. De fet, els observadors internacionals ja tenien clara que aquella podia ser una sortida lògica. Per exemple, en la seva obra *Spaniens Tor Zum Mittelmeer Und Die Katalanische Frage* ("La porta espanyola a la Mediterrània i la qüestió catalana") del 1938, l'alemany Franz Pauser insistia en la importància de l'estatus polític de Catalunya –i dels Països Catalans– en un futur conflicte europeu o mediterrani. Una visió que seria repetidament presentada davant dels representants francesos acreditats a Barcelona pels cercles catalanistes. En aquest sentit, el 27 de setembre de 1938 el conseller de Justícia de la Generalitat, Pere Bosch Gimpera, enviava a l'ambaixador francès Eirik Labonne un dels capítols que creia més interessants del llibre de Pauser. Fragments que, evidentment, responien a l'anàlisi referent a la propensió natural d'una Catalunya independent (entesa com els Països Catalans) a establir una aliança de gran importància amb França fonamental per al manteniment de l'hegemonia al Mediterrani

occidental enfront d'Itàlia. Però el que era més important era que l'estudi de Pauser apareixia quan encara podia produir-se una resolució separatista de la guerra en territori català. En la traducció castellana de Bosch es podia llegir: “Pero con todo esto si no se llegara a constituir la Cataluña grande, sería suficiente Cataluña con la isla de Menorca, que aún no se encuentra en poder de Franco, para reducir la fuerza naval de Italia en las aguas tirrenas, y, en último caso, hasta para amenazar la posición italiana de Cerdeña. La Cataluña estricta y su territorio es también un campo de tensión por el cual no se ha dicho aún la palabra definitiva, especialmente por los británicos”. Arguments germànics que serien recollits poc després pel bloc democràtic europeu en títols com *Axis plans in the Mediterranean: an analysis of German geopolitical ideas on Italy, France, Balearic Islands, Gibraltar, Catalonia and Spain* (1939).

En definitiva, un paper a jugar per Catalunya –ampliada o no amb les Balears– amb relació a les posicions imperials de França i a la seguretat de les seves fronteres metropolitanes que es creia que podria arribar a ser de gran transcendència. De fet, els possibles escenaris encara eren més complexos i flexibles. Ja als inicis de la guerra, el 21 d'agost del 1936 la diplomàcia feixista italiana creia veure plans francesos per crear una Catalunya-Balears independent però controlada pel govern republicà espanyol quan explicava el suposat pla del líder sindicalista francès Léon Jouhaux a través de les informacions facilitades pel General Mola: “Ell [Jouhaux] hauria aconsellat abandonar Madrid i retirar-se, amb la resta de l'exèrcit i amb les milícies, a València per resistir –si és possible– i, en cas contrari, a Catalunya, fent d'aquella regió i de les Balears el punt inflexible de la resistència roja”. I afegia: “En aquest cas Jouhaux ha promès l'ajut incondicional del ‘front popular francès’ en homes, armes, avions i tècnics. El pla consistiria per tant a organitzar una Catalunya que restaria separada de l'Espanya nacionalista, que posseiria les Balears i que seria un peó francès al Mediterrani”. Pla que, segons l'informe italià, explicaria els esforços catalans per ocupar Mallorca tot i les grans pèrdues que estaven patint a l'ofensiva

La geografia era clau per a la importància dels Països Catalans en l'escenari europeu. Mapa de l'Unió Excursionista de Catalunya de finals dels anys 1920.

dirigida pel capità Bayo durant el mes d'agost de 1936. Una República Catalana, per tant, potenciada pels republicans espanyols que seria reconeguda per França des de la Societat de Nacions tan bon punt es proclamés. De totes maneres, fos o no fos real aquell pla, el que sí que ho era fou la retòrica pancatalana que envoltaria l'Operació Bayo dirigida per la Generalitat per ocupar i controlar les illes Balears per evitar els bombardeigs de l'aviació italiana i el control del trànsit marítim. Des de la premsa d'Estat Català o la d'ERC, alguns intel·lectuals com l'historiador Antoni Rovira i Virgili, no deixarien d'arengar els milicians catalans –de diversa procedència ideològica– a reprendre el camí iniciat per Jaume I vuit segles abans i reintegrar a la pàtria ca-

talana les seves illes. Juntament amb el destacament valencià dirigit pel capità Urribarri, l'estètica de l'intent de conquesta i el relat s'aproximà molt a una certa retòrica pro-Països Catalans. De la mateixa manera que, tot i que sense un control absolut, la Generalitat esdevindria responsable del front d'Aragó que comprenia les comarques catalanoparlants fins al Matarranya.

Però les coses no eren tan simples vistes des de les capitals europees. Ja que la mirada de l'exèrcit o de la diplomàcia francesa havia de destil·lar-se i acabar en una visió de conjunt. A la capital del Sena, al Quai d'Orsay, temien que el seu possible suport a la secessió catalana –i a la basca en una altra mesura–, desencadenés un efecte dòmino que acabés transformant el ma-

Milicians d'Estat Català abans de desembarcar a Portocristo en l'intent de conquesta de Mallorca el 16 d'agost de 1936.

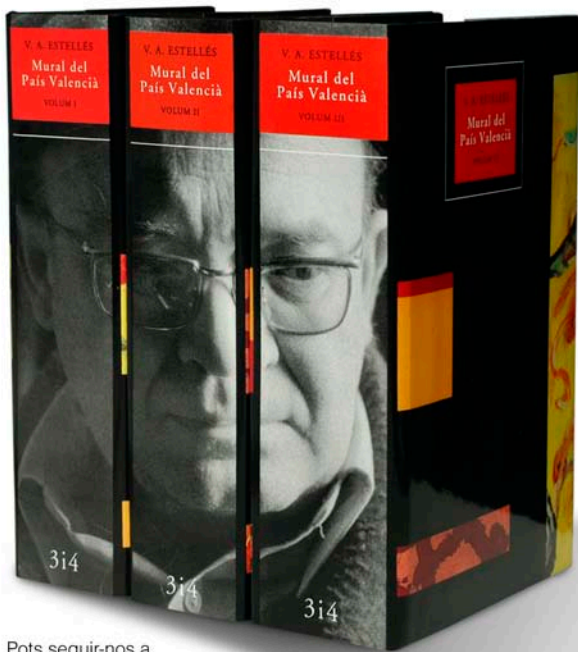
pa polític europeu de les nacions sense estat. Si Catalunya obtenia la sobirania plena, deia un llarg informe francès, els catalans del Rosselló francès voldrien unir-se'ls, els alsacians reclamarien el mateix en relació amb Alemanya i així

s'arribaria a la pràctica desestabilització de qui sap quants Estats.

Tanmateix, el que determinaria la sort de les opcions secessionistes catalanes i la seva possible extensió a d'altres territoris catalanoparlants seria la nul·la de-

terminació del catalanisme majoritari. Un nacionalisme català extremadament debilitat i pràcticament a les mans dels sectors revolucionaris anarquistes de la CNT-FAI i després dels comunistes del PSUC. Alhora que també era cert que calia incardinar aquells futuribles en un context europeu prou complex, perillós i incert per a un futur petit Estat català. Però també ho era que la possibilitat era real i que el futur era impredecible. En aquesta direcció, un clar exemple de les expectatives generades sobre Catalunya i després no acomplertes són els records de l'ex-governador de Catalunya i ex-president del govern republicà, Manuel Portela Valladares. Fent memòria, el polític gallec recordava els diferents rumors i impressions en aquell sentit al seu pas per diferents naus franceses al port de Barcelona abans de ser traslladat a França l'estiu del 1936. Per una banda, i després de sorprendre's negativament pel fet que tots els vaixells amb pavelló estranger interpretessin "Els Segadors" en hissar la seva bandera cada matí, Portela recordava l'anàlisi que els responsables diplomàtics i de la marina de guerra francesa feien del conflicte a Catalunya. Segons Portela, ell creia que equivocadament la impressió francesa era que Catalunya restava controlada per un govern de la Generalitat que podia tractar del seu estatus polític amb prou força per decidir el seu futur. Una mirada que feia que el cònsol Jean Trémoulet s'hagués pres seriosament el suposat oferiment del president Companys d'"anexionar Catalunya, Balears, València y Murcia a la República Francesa, y que estaban en trámite serio tales negociaciones". De fet, no cal furgar gaire per trobar la cita més repetida i clara sobre l'acció política catalanista tendent a crear uns Països Catalans en plena guerra. Ho tenia clar el president de la República Espanyola Manuel Azaña quan, criticant la gestió catalana del conflicte escrivia: "Asaltarón la frontera, las aduanas, el Banco de España, Montjuic, los cuarteles [...] crearon la consejería de Defensa, se pusieron a dirigir su guerra que fue un modo de impedirla, quisieron conquistar Aragón, decretaron la insensata expedición a Balears para construir la gran Cataluña de Prat de la Riba [...]".

Mural del País València UN REGAL INOBLIDABLE

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com

Edicions Tres i Quatre / València

3i4

Arnau González i Vilalta